

8280

III

Opisano w r. 1942.

Pawlicki II 78

8280

II

71 78

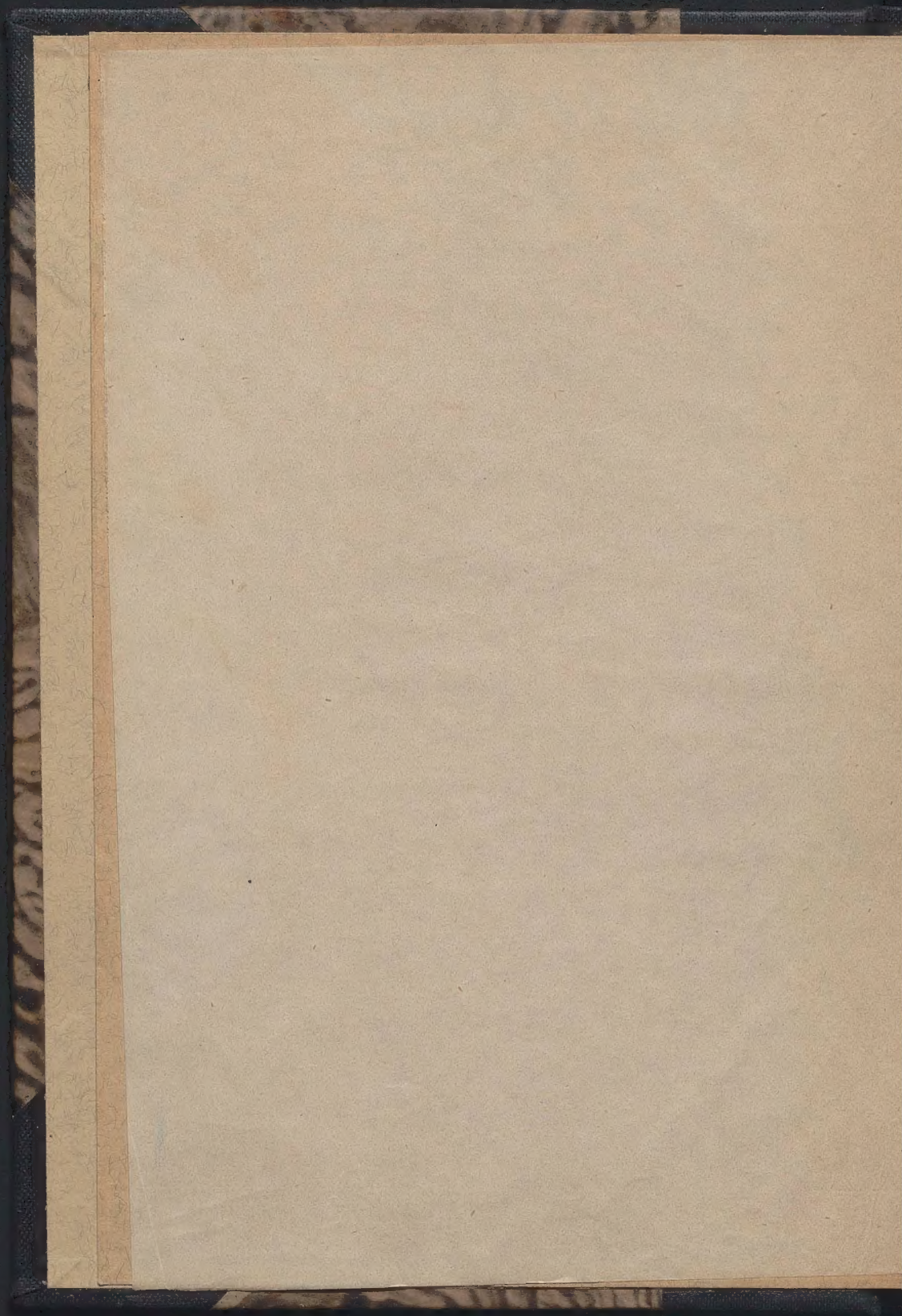

Rezeruary pedagogiczne

I. O wychowaniu przysługującym

1. Do leżących systemów wychowawczych, które z wielkim lub mniejszym przysługiem ludności dotąd istniały, należy w ostatnich czasach tak zwany przysługujący. Nazwę swoją zawdzięcza filozofii Augusta Comte, która zjawiając się w r. 1830 powstała sobie liczną zastępną i poświęciła stronnictwo. Że i z czasem badacz zwrócił uwagę na wychowanie młodego pokolenia, nikogo nie dziwi, kto zdawał, że ten system filozoficzny nie jest kompletny, ani zły, dopóki nie rozprawi się z kwestją wychowania a do tego nie doprowadzi żadne zwrócić. Fankhewerck powie na tem polu prócz przysługujących podjęto, nie uwzględnić się do siebie podobnie, a nawet umiarkować się różnie, co i raz w każdej dziedzinie się zdarza, do tego jednak będzie, gdy rozważony jedną z nich i to Herberta Spencer, aby mieć dokładne wyobrażenie o wszyst. Kto. Prawda jest, że Spencer nie uważa siebie za pragmatystę a ściślej ewolucjonistą narzucił k.j. filozofom rożnizę, mimo to dzięki jego o wychowaniu

należące do nich tej szkoły, wiernie go naśladować i jest jakoby programem reform szkolnych w części zamierzonych, w części dotychczasowych we wielu krajach. U nas rozbiór tego programu tórn bardzo jest na ekszcie, że liczne objawy we Warszawie i na prowincyi, dowodzą, jak powszechnie i żywo onuje obywatelstwo wagę i znaczenie pedagogicznego problemu. Wszak generacya nowa takż być, jakż ją wychowujemy; troskliwość pryncesa o los jej i przyszłość jest świętym obowiązkiem wobec Boga a wiernym długiem wobec kraju. Naród nasz zawsze obowiązek ten rozumiał a z niemaleń chluba wyznac' trzeba, że od stu lat przeszło mnóstwo zaćnych mężów poświęcało się do niego publicznie i wypłacało z długu z poświęceniem wszystkich zasobów swoich duchowych i materialnych.

2. Gdy młody Alcinasz zaczął edukacyę swoją, zapytał Sokrates dwóch rozgłoszonych podwórców ateńskich profesorów, czy wszystkie ma nabywać nauki, czy tylko tę wiedzę, która go uszczęśliwi i zrobi dobrym obywatelkiem. Podobne pytanie Spencier postawił na czele swiej Książki: what knowledge is of most worth?

zwei Punkte: ist das möglich?
 1. Die Frage ist, ob es möglich ist, die
 Natur der Dinge zu verstehen, ohne
 sie zu verändern. Das ist die Frage
 der Erkenntnistheorie.

2. Die Frage ist, ob es möglich ist, die
 Natur der Dinge zu verstehen, ohne
 sie zu verändern. Das ist die Frage
 der Erkenntnistheorie.

Cały sekret pedagogicznych powodzeń ukryty w t^om zagadnieniu a jego rozwiązanie decyduje o losie i porzuceniu sztuki wychowawczej. Wiedza ludzka tak jest bogata, a czas poświęcony szkole taki krótki, że niechęć jak *famulus Fausta* żywić niedorzecznego pragnienia

„*zwar weiss ich viel, doch möcht' ich alles wissen*” koniecznie trzeba z nieprzejrzanymi skarbami wiedzy te tylko wybrać, które są nieodzownie potrzebne. Nic łatwa jednak rzecz zrobić takiego wyboru, bo i jakże z góry wiedzieć, co nam przyda się w życiu? Wszak na podróż najbezpieczniej zapakować się w złoto i drogic kamienie, co wszakże nie przeszkadza, że mimo to nie można umrzeć z głodu w jakimś kraju odludnym. Podobnie stać się może z wiedzą, która nam towarzyszyć ma w podróży żywota. Zachodzi więc potrzeba stałej normy, według której oszacować można wartość każdej wiadomości, potrzeba sprawdzenia, który pozwoli raczej pozyskać odróżnić od zbędnych. Twierdzi Spencer, że takim sprawdzianem jest wpływ większy lub mniejszy, wywierany przez naukę na życie, rozległość jej panowania, liczba stosunków z czwórną rzeczywistością, co wcale nie jest myślą

1. Die erste Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Physik zu ermitteln. Diese sind die Newton'schen Gesetze, die Maxwell'schen Gleichungen und die Einsteinsche Relativitätstheorie.
 2. Die zweite Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Chemie zu ermitteln. Diese sind die Periodisches System, die Stoffgesetze und die Chemischen Reaktionsgesetze.
 3. Die dritte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Biologie zu ermitteln. Diese sind die Genetik, die Ökologie und die Evolutionstheorie.
 4. Die vierte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Geologie zu ermitteln. Diese sind die Stratigraphie, die Geodynamik und die Geochronologie.
 5. Die fünfte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Medizin zu ermitteln. Diese sind die Anatomie, die Physiologie und die Pathologie.
 6. Die sechste Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Wirtschaftswissenschaften zu ermitteln. Diese sind die Wirtschaftstheorie, die Wirtschaftspolitik und die Wirtschaftsgeschichte.
 7. Die siebte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Rechtswissenschaften zu ermitteln. Diese sind die Rechtstheorie, die Rechtspolitik und die Rechtsgeschichte.
 8. Die achte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Sozialwissenschaften zu ermitteln. Diese sind die Sozialtheorie, die Sozialpolitik und die Sozialgeschichte.
 9. Die neunte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Humanwissenschaften zu ermitteln. Diese sind die Humantheorie, die Humanpolitik und die Humangeschichte.
 10. Die zehnte Aufgabe ist die, die Grundgesetze der Geisteswissenschaften zu ermitteln. Diese sind die Geisteswissenschaftstheorie, die Geisteswissenschaftspolitik und die Geisteswissenschaftsgeschichte.

nową, bo już Franciszek Bacon wartość każdej nauki
mierzył podobną miarą.

3. Nic chcąc na tem miejscu zastanowić się nad moralną i
materiałną wartością takiego kryterjum, to jedno powiem,
że sam Spencer niebawem zmuszony jest zastąpić je
lepszemu. Wróćmy samą nauką, która tylko ma służyć wy-
wieraniu wpływu na życie, lub temu co Bacon nazywa pa-
nowaniem człowieka nad przyrodą, zamienia się w instru-
ment dość wątpliwą wartości a ma w dodatku nie jasno
określone przeznaczenie. Pominąwszy bowiem, że można
wpływ ogromny i wszechstronny wywierać bez nauki,
czego dowodem znamy, wiemy:

„My rządzą światem, a nami kobiety”
pozostaje fakt niewątpliwy, stwierdzony psychologiem
nóm doświadczeniem, że niezmiernie mało ludzi stawia
sobie za cel życia panowanie, ogromna zaś większość
uważa je za środek do łatwiejszego osiągnięcia rozlicz-
nych zamiarów; dla nich jest to nie panowanie, lecz
owie pierwszo – lub drugorzędne cele będą miarą w naby-
waniu nauki, a te cele wszystkie opierają się o jeden
cel główny, trzeba przedewszystkiem cel ten wyklarać
i odpowiedzieć na pytanie: jak mamy żyć?

Stusnić *Spenciór* to pytanie narzuwa zasadniczo, bo
 w nim jak w orzechu są zamknięte poszczególne zadania
 stanowiące treść życia. Wątpię wszakże bardzo, czy
 wszystkim odpowiesz się spodoba, że tak żyć powinniśmy,
 abyśmy korzystali ze wszystkich zasobów i zdolności na-
 szych, osiągnęli szczęście największe dla siebie i bliźnich,
 słowem przystępowali wszystkim dobrodziejstwom życia. Od-
 powiedź zbyt ogólnikowa a w jednej definicji z wielką
 szkodą jasności, dwie różne rzeczy: cel i środki połączone.
 Że każda istota szuka szczęścia, dowiodł już *Arystoteles*; że
 na to potrzeba stosownych środków, także jasna i niewątpli-
 wa. Należało jednak określić rodzaj szczęścia, będącego
 celem ludzkiego życia, boż tego nie o głównym narzędziu
 szczęścia, o edukacji stanowić nie można. Zamiast tego
 nowym ogólnikiem autor nas obdarza, mówiąc, że celem
 wychowania będzie urzeczywistnienie do życia najdoskonalszego.
 Tutaj zastanów się warto: jakże to życie jest najdosko-
 nalsze? Na to jednak pytanie, najważniejsze dla peda-
 gogiki autor nie odpowiada i *Stusnić* może, skoro nie
 chciał odłożyć systemu swego ani narazić się na po-
 trzebę rozprawiania się z przeciwnikami. Ukrył za-
 tem głęboko swój system by myślom swoim nadać

[The page contains faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side.]

tem większą popularność, a tylko wyprawno oho tu i ow-
dzie dostrzeże nieznanych śladów odrębnej metafizyki,
będącej kluczem do jego twierdzeń pedagogicznych. Nie
chcąc już teraz zdradzić ukrytej myśli autora, poru-
stając na oświadczeniu, że ani celu życia ani celu wy-
chowania nie zdefiniował umiętnym sposobem.

Skoro nie mógł lub nie chciał Spencer wyjawić celu
ostatecznego, zastąpić go musiał empiryzmem wy-
liczeniem celów pośrednich. Podzielił czynności ludzkie
na pięć kategorii:

- 1.° Czynności bezpośrednio samozachowawcze;
- 2.° takie, które pośrednio zachowują życie jednostki,
n. p. rzemiosło lub jakikolwiek zawód;
- 3.° utrzymanie rodziny i wychowanie potomstwa;
- 4.° obowiązki polityczne — społeczne;
- 5.° zajęcia wypełniające czas wolny, zaspakaja-
jące nasze uczucia i gusta, innemi słowy:
sztuki piękne.

W tej klasyfikacji każda następna czynność wydaje
się autorowi mniej ważną i mniej potrzebną od po-
przedzającej. Pierwsze miejsce trzymają czynności
pod 1.° i 2.° wymienione, bo jak mawiano dawniej,

Ein wichtiges Element, das die Wissenschaften
 der Natur und der Geisteswissenschaften verbindet,
 ist die Methode der Induktion. Diese Methode
 führt von den einzelnen Beobachtungen zu
 allgemeinen Gesetzen. Sie ist die Grundlage
 der wissenschaftlichen Forschung.

Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

1. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

2. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

3. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

4. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

5. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

6. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

7. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

8. Die Induktion ist ein Prozess, bei dem man
 aus vielen einzelnen Fällen eine allgemeine
 Regel ableitet.

prima caritas ab ego. Jednostka powinna nasamprzód być i być swój, umieć zachować. Potem dopiero myśli o założeniu własnego gniazda, skąd widoczna, że wiadomości zabezpieczające być własny jednostki ważniejsze są od wiadomości potrzebnych, do utworzenia i prowadzenia rodziny. Podobnież rodzina dawniejsza jest i ważniejsza od państwa, bo wychowywano dzieci, zanim było państwo i wychowywać je będą po jego upadku. Próż tego dzielność młodego pokolenia jest jedną z głównych podstaw państwa a najpewniejszą rzeknijmy jego przyszłości, co jeśli prawda, osiągnąć rodzicielskie obowiązki pójdą przed obywatelskimi a nauka o społecznianiu pierwszych otrzyma pierwszeństwo przed wiedzą polityczno-społeczną. Narodzić się może tylko w społeczeństwie udoskonalonem istnieć mogą, bo z jego uciec, porzucić i okryć głównie troskę swą ożenią a zatem tyle dyktu wolno im poświęcać czasu, ile go zbysza po spełnieniu ważniejszych obowiązków.

5. Czy podział ten i objęcie nim kategorie mają wartość praktyczną w pedagogice? Nic trudno dostrzec, że taki porządek ściśle przeprowadzony usuwałby

niejedno przytyczono studyum w daleką przyszłość a
 zarumby doszedł ułani do muzyki lub poezji, jwiby
 na głowie „Sęsto wmięszany włos przyświecał białym.”
 Większość rzucałaby do grobu bez najmniejszej literackiej
 oglady. Ostrzega sam autor, że w obecnym stanie oświaty
 nie da się przeprowadzić podobna metoda, pragnie tylko
 w głównych punktach oralić zasadę, że wychowanie
 ma zupełnym i doskonałym sposobem dostarczać wia-
 domości służących rozwojowi indywidualnemu i
 społecznemu a tylko pobieżnie zapoznać z przed-
 miotami, które mało lub nie przybliżają się do
 niego. Tak jednak wygłoszona zasada zbyt jest ogólniklo-
 wa a co gorsza, tak jest elastyczna, że bez trudności
 przyjmą ją nawet ci, co wręcz przeciwnie od autora mają
 o wychowaniu pojęcie. Żydzi edukacją publiczną
 młodzieży opierali na biblij, Indowie na Wedach i ot-
 brzmień epopejach, Grecy na Homarze, Rzymianie
 na znajomości praw, Natomiast na Horaciu,
 ludy chrześcijańskie na ewangelii i poetach naro-
 dowych. Tak postępując wszyscy osiągnęli zadostę
 formułę Spencera, bo i który przeczy, że Biblia,
 Wedy, Mahābhārata, Homer, Corpus juris, Horacj,

1. Die erste Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

2. Die zweite Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

3. Die dritte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

4. Die vierte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

5. Die fünfte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

6. Die sechste Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

7. Die siebente Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

8. Die achte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

9. Die neunte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

10. Die zehnte Aufgabe ist die Bestimmung der Art und Weise, in welcher die Natur die Dinge zu ihrem Zweck zu führen pflegt. Dies geschieht durch die Beobachtung der Natur und die Reflexion über dieselbe.

Łwianicki, Dante, Skalski, Kołtanowski, Mickiewicz
wyzwierał i wyzwierać będą wpływ stanowczy na rozwój
jednostek i społeczeństw? Autor przeciwnie formułując swój
ten sens nadaje, że literatura podrzędnym jest narzędziem
edukacji, a nauki ściśle główną jej sprężyną. Ożywis-
cie słowa rezerwując na tak różnorodnie tłumacze-
nie mają w praktyce bardzo małą wartość. Ale czyż
choć w teorii przytoczona klasyfikacja wiedzy ludz-
kiej, opiera się na podstawie naukowej? czyż ją
polecają dzieje i życie duchowe ludzkości?

6. Odpowiedź na to pytanie zależy od analizy obowiąz-
ku. Nikt nie zaprzeczy, że mniejsza lub większa
potrzeba nauki stosuje się do wartości obowiązku,
któremu ona ma służyć, ale paradoksem jest oży-
wistym, że najpotrzebniejszą jest wiedza racjona-
lna siebie samego, a pierwszym i największym
obowiązkiem własna egzystencja. Niechęć słuszny
ten paradoks zwierał samą rdzeń teorii edu-
kacyjnej Spencer'a i dziwić się trzeba, że ułomny autor
tego nie dostrzegł. Wszak hazard społeczeństwo, na-
wet najmniejsze i w najpowołaniejszym celu
zawiazane, przypuszcza, a to przypuszczenie

1. *Die erste Frage ist: Was ist die Natur der Sache?*
 2. *Die zweite Frage ist: Was ist die Ursache der Sache?*
 3. *Die dritte Frage ist: Was ist die Wirkung der Sache?*
 4. *Die vierte Frage ist: Was ist die Bedeutung der Sache?*
 5. *Die fünfte Frage ist: Was ist die Wichtigkeit der Sache?*
 6. *Die sechste Frage ist: Was ist die Schwierigkeit der Sache?*
 7. *Die siebente Frage ist: Was ist die Möglichkeit der Sache?*
 8. *Die achte Frage ist: Was ist die Dauer der Sache?*
 9. *Die neunte Frage ist: Was ist die Zeit der Sache?*
 10. *Die zehnte Frage ist: Was ist die Ort der Sache?*
 11. *Die elfte Frage ist: Was ist die Person der Sache?*
 12. *Die zwölfte Frage ist: Was ist die Sache selbst?*

jest racją jego bytu, że każdy z jego całokształt interes
 ogółu porzeka nad swój własny. Może to niepodobać
 się, może być przykre, niechętnie nawet, przyjdzie
 do wystąpienia, do eksploatowania się, ale nie mniej
 jest prawdą również nieuchruszoną jak kaszytą,
 że dopóty jedynie istnieje może społeczność, dopóki in-
 teresu osobistego, obowiązku dla kraju, narodu, Koś-
 ciół a świętszy od obowiązku domowego. Długo
 świata wygłaszają tę prawdę na tysiąc głosów i
 sposobów. Południe obywatelskiego poświęcenia jest
 zawsze chwila, kiedy organizm narodowy ma w sobie
 najwięcej życia i siły. Wtedy to z całą świadomością
 sił swoich, śmiało, wytrwale spełnia państwo za-
 danie dziejowe, które mu Bóg powierzył. Tak tylko
 poświęcenie, hegemonia idei społecznej nad osobni-
 kism, zaczyna mieć się ku zachodowi, ustępują siły
 żywotne z dawnego niegdyś państwa a nadciągają-
 jące ciemne noce przynoszą mu śmierć nieuniknioną.

7. Przyjrzyjmy się teraz szczegółom planu naukowego.
 O pierwszej jego części, tak zwanych wiadomościach
 samozachowawczych autor ma rację, że właściwie
 do szkoły nie należą. Przyroda sama opiekuje się

The first thing that I saw, as I stepped
 out of the boat, was a vast, open
 plain, stretching out to the horizon.
 The ground was a mix of brown and
 green, with small, dark spots scattered
 across it. In the distance, a range of
 low, rolling hills could be seen under
 a pale, overcast sky. The air was
 still and quiet, with only a few
 distant sounds of birds or insects.
 I walked forward, my boots sinking
 slightly into the soft earth. The
 landscape was so different from what
 I had expected, that I felt a sense
 of wonder and curiosity. I wanted
 to know more about this place,
 and the people who lived here.
 As I continued my journey, I
 noticed that the terrain was not
 entirely flat. There were small
 mounds and depressions, and the
 vegetation varied in density. I
 began to see small, simple structures
 made of mud or stone, some with
 thatched roofs. These were the
 dwellings of the people I was
 about to meet. They looked peaceful
 and unassuming, but I knew
 that there was more to them than
 met the eye. I was entering a
 new world, and I was determined
 to explore it to the very end.

dzieckiem, dawszy mu na wstępie do życia instynkt zachowawczy a to chwile, bogactw umysł jego wiadomościami potrzebnymi do konserwacji lub rozwoju bytu.

Chce jednak Spencer, żeby szkoła przez wykładanie fizjologii, anatomii i zasad higieny, uzupełniała fizyczny rozwój dziecka, karmiąc go strażniczką a rodzicom przygotowując, by smac' przez nierozum lub niewiedomość nie przeszkadzała dobroczynnemu działaniu przyrody na organizm dziecięcy. W umysłowym wychowaniu daleko ważniejsze miejsce zajmuje druga część wiedzy ludzkiej dająca sposoby karótkowania na życie, a ciałem pośrednio przyczynia się do zachowania bytu. Tutaj domaga się autor zupełnej a gruntownej reformy. Ubolewa, że z wyjątkiem czytania, pisania i rachunków reszta szkółnych przedmiotów nie ma żadnego związku z czynnościami przemysłowemi, a jednak większość ludzi przez życie całe niechem innem nie zajmując się, jak wyrabianiem, kamianą lub sprzedawaniem towarów. Do takiego celu tylko logika i nauki ścisłe przydatne być mogą. Każdą z nich przechodzi autor wyliczając korzyści, jakie

1. The first thing I noticed when I stepped out of the car was the
2. warm, humid air. It felt like a giant hand reaching out to embrace me.
3. The humidity was not just in the air, but in the way the sun felt on my skin.
4. It was a sticky, clinging heat that seemed to seep into every pore.
5. I had heard that the humidity was bad, but in this moment, it felt like a blanket.
6. The humidity was a part of the experience, a reminder that I was truly here.
7. It was a strange sensation, at once comforting and overwhelming.
8. The humidity was a challenge, but it was also a reward.
9. It was a test of my endurance, a trial by fire.
10. The humidity was a reminder that I was not alone in this world.
11. It was a shared experience, a common thread that tied us all together.
12. The humidity was a part of the story, a chapter in the book of life.
13. It was a moment of connection, a bridge between the known and the unknown.
14. The humidity was a reminder that life is short and precious.
15. It was a call to action, a challenge to embrace the moment and live fully.

przekrywa życie praktycznemu a przy mechanice, nauce
 nader popularnej w jego ojczyźnie z widocznym upro-
 dobianiem bawi. Nie mam zamiaru towarzyszyć au-
 torowi przy przeglądzie nauk molekularnych t. j.
 fizyki i chemii, ani powtórzyć trafnych jego uwag o as-
 tronomii, geologii i biologii. Największą wagę kładzie
 na socyologii, której specyficznie angielskie, kupiec-
 kie nadał znaczenie. Ożywiście tego wszystkiego
 nie uona po szkołach. „Przemysł nasz, woła filozof,
 dawno by już nie istniał, gdyby ludzie nie kształcili
 się sami, nabierając wiadomości praktyczne, a to
 już po ukończeniu wychowania szkolnego.“ A
 na stronie odwrótniej streszcza raz jeszcze swą
 krytykę w tych wymownych słowach: „Znajomość
 życia, której zawdzięczamy, to, że staliśmy się
 narodem potężnym i która jest dla nas warun-
 kiem bytu, rozwijała się w ciemni, w kryjówkach
 ustroju, podczas gdy nasi państwo profesorowie
 bawili się wyłącznie nauczaniem
 formuł bez treści.“

8. To też dość spory, jak czytelnik widzi ency-
 klopedyi nauk ścisłych i wykreślonych, ency-

1. To the first part of the paper, which is
 devoted to the history of the subject, the
 author has given a very full and accurate
 account of the progress of the science
 from the earliest times to the present
 day. He has shown how the study of
 the human mind has been gradually
 enlarged, and how the knowledge of
 the human mind has been gradually
 enlarged. He has shown how the study of
 the human mind has been gradually
 enlarged, and how the knowledge of
 the human mind has been gradually
 enlarged.

Kaja nas jeszcze trzy nierównie bogatsze oddziały.
 Nasamprzód sztuka chowania dzieci jest zanied-
 bana w szkołach, jak gdyby młodzież nie miała
 nigdy zabierać się do stanu małżeńskiego. Trzecie
 pokolenia przeglądając nasze książki szkolne,
 powiedzą, że to „był kurs nauk dla beniaminów,
 dla jednego z zakonów klasztornych.” I z oturce-
 niem widzi autor, jako następstwo takiego zanied-
 bania „tysiące istot ludzkich przedwczesnie zmar-
 łych, setki tysięcy takich, które żyją po to tylko,
 aby wiecznie cierpieć, miliony wrócić takich,
 które wkrastają nie dość mocno i zdrowo” a wina
 za to, rozumnij się, spada zawsze na rodziców. Po-
 trzeba więc w szkole zaradzić złemu przez nau-
 czanie biologii i fizjologii, psychologii i pedago-
 giki a nawet, dodać sobie pozwolę, całej medycyny.
 Przechodząc potem do obowiązków obywatelskich
 uważa autor, że najważniejsza dla nich nauka his-
 torja jest traktowana w sposób nieposiadający żad-
 nej wartości dla życia. Bo i cóż nam po faktach „z
 których stanowczo wniosków wyprowadzić nie
 można, fakty, które nie mogą wpłynąć na wogu-

1. The first thing I noticed when I stepped out
2. of the house was the cold air. It felt like a blanket
3. of ice. I shivered and pulled my coat tighter.
4. The street was empty, the only sound being the
5. crunch of snow under my boots. I looked up at the
6. sky, where a few stars were visible through the
7. clouds. The moon was a pale, yellowish orb.
8. I walked down the path, the snow soft underfoot.
9. The trees were bare, their branches reaching out like
10. skeletal fingers. The house was dark, the lights
11. off. I unlocked the door and stepped inside.
12. The warmth of the room was a relief. I took off
13. my coat and hung it on the rack. The fire was
14. crackling in the hearth, casting a warm glow.
15. I sat on the sofa, the snow still on my boots.
16. The silence was peaceful. I closed my eyes and
17. thought of the day ahead. The snow was a
18. beautiful sight, but it was also a reminder of
19. the cold. I needed to get more wood for the
20. fire. I stood up and walked to the door. The
21. snow was still falling. I took a deep breath and
22. stepped out. The cold was a shock, but I was
23. ready for it. I walked to the woodpile and
24. loaded the cart. The snow was a beautiful sight,
25. but it was also a reminder of the cold.

lowanie zasad naszego postępowania." Zamiast tego
 ułożony się raćć "historji naturalnej" "społeczeństwo
 t.j. dziejów ich oświaty, prawodawstwa, religii, handlu,
 przemyśłu, urządzeń społecznych. "Obraz wielkich po-
 sobie idących, musi być tak przedstawiony, aby wi-
 doczna była stopniowa zmiana wierzeń, urządzeń
 i obyczajów narodu i ciągłe harmonijne przeobrażanie
 się budowy społecznej." Tak ułożona historia będzie
 dostatecznym przygotowaniem do życia publicznego,
 dziwić się jednak, dla czego nie dodał ożywskiego pra-
 wodawstwa, statystyki, ekonomii, politycznej i wielu
 innych bardzo do życia publicznego potrzebnych
 umiejętności, które nawet w najobszerniej wykład-
 nej historii promieszczenia znaleźć nie mogą.

9. Ostatnie niejako wady po obiedzie przychodzą sztuki
 piękne. Broni się autor od zarzutu jakoby mało je cę-
 nił, przeciwnie, jest on najmocniej przekonany, że
 „bez malarstwa, rzeźby, muzyki, poezji i wzruszeń
 wywołanych pięknoscią przyrody, życie pełnowzrostu swego
 uroku straciło” a nawet, czas nastaną, kiedy wię-
 ciej, niż dzisiaj ludzie piękno uprawiać będą. Wobec
 tem jednak założenie powinno estetyka ustąpić

[The page contains faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side.]

w szkole przed praktycznemi wiadomościami a
wypieć tylko chwile, zbywające od pracy i praw-
dziwego wychowania? Mimo to żąda żeby wyklada-
no porządku wszystkie sztuki piękne, byleby zawsze
oparte na gruntownej nauce. Nic dowiodł jednak po-
trzeby estetycznego wykształcenia, bo trafne uwagi
o potrzebie nauki dla rozwoju i oświaty sztuk pięknych
więcej mają wartości dla porządkujących artystów,
niżeli dla młodzieży, pobierającej ogólnie wychowanie.

10. Spencera zarządy wychowania umysłowego tak jest
obszerny i urozmaicony a zarazem nowy, że liczne
wywołuje pytania a jeszcze liczniejsze budzi wątpli-
wości. Nasamprzód żeby mógł osądzić dodatnio i ujem-
ne strony planu nauk, trzeba wiedzieć, dla jakiego
on wieku przeznaczony i dla jakiej szkoły. Nigdzie
jednak autor tego jasno nie powiedział, przez co
zmniejszyl praktyczną doniosłość swoich uwag.
Skoro zaś nie może być mowy o szkołach elemen-
tarnych, bo trudno przypisać taką utopię ułomne-
mu męzowi, ani o uniwersytetach bo te mając spe-
cjalistów na względzie, nierównie gruntownie, niżeli
żąda autor, wszystkie wspomniane przedmioty trak-

10. Of course, the first thing I should mention is that the weather was quite good today. We went for a walk in the park and saw many beautiful flowers. The children were very happy and played for hours. We also had a picnic under a big tree. The food was delicious and everyone enjoyed it. We spent a very pleasant day and it was a great experience.

tuje, pozostaje tylko alternatywa taka: albo jest to obraz
idealny wykształcenia, jakie każdy człowiek nabyć
powinien, jeżeli dokładnie chce odpowiedzieć porzyna-
żeniu swojemu albo też zakładał sobie autor reforma-
szkół średnich naszych gimnazjów, angielskich
colleges i Grammar Schools, właściwe liceów.

type, variety, specific characters, etc.: also used to show

1. *Hydrogaster pinnatifida* (L.) Berk. var. *pinifolia* (L.) Berk.

...with the following results:

... *... ..* ... ..

[illegible]

1897 - 1898 - 1899 - 1900 - 1901 - 1902 - 1903 - 1904 - 1905 - 1906 - 1907 - 1908 - 1909 - 1910 - 1911 - 1912 - 1913 - 1914 - 1915 - 1916 - 1917 - 1918 - 1919 - 1920 - 1921 - 1922 - 1923 - 1924 - 1925 - 1926 - 1927 - 1928 - 1929 - 1930 - 1931 - 1932 - 1933 - 1934 - 1935 - 1936 - 1937 - 1938 - 1939 - 1940 - 1941 - 1942 - 1943 - 1944 - 1945 - 1946 - 1947 - 1948 - 1949 - 1950 - 1951 - 1952 - 1953 - 1954 - 1955 - 1956 - 1957 - 1958 - 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 - 1964 - 1965 - 1966 - 1967 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1972 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 - 1981 - 1982 - 1983 - 1984 - 1985 - 1986 - 1987 - 1988 - 1989 - 1990 - 1991 - 1992 - 1993 - 1994 - 1995 - 1996 - 1997 - 1998 - 1999 - 2000 - 2001 - 2002 - 2003 - 2004 - 2005 - 2006 - 2007 - 2008 - 2009 - 2010 - 2011 - 2012 - 2013 - 2014 - 2015 - 2016 - 2017 - 2018 - 2019 - 2020 - 2021 - 2022 - 2023 - 2024 - 2025 - 2026 - 2027 - 2028 - 2029 - 2030 - 2031 - 2032 - 2033 - 2034 - 2035 - 2036 - 2037 - 2038 - 2039 - 2040 - 2041 - 2042 - 2043 - 2044 - 2045 - 2046 - 2047 - 2048 - 2049 - 2050 - 2051 - 2052 - 2053 - 2054 - 2055 - 2056 - 2057 - 2058 - 2059 - 2060 - 2061 - 2062 - 2063 - 2064 - 2065 - 2066 - 2067 - 2068 - 2069 - 2070 - 2071 - 2072 - 2073 - 2074 - 2075 - 2076 - 2077 - 2078 - 2079 - 2080 - 2081 - 2082 - 2083 - 2084 - 2085 - 2086 - 2087 - 2088 - 2089 - 2090 - 2091 - 2092 - 2093 - 2094 - 2095 - 2096 - 2097 - 2098 - 2099 - 2100 - 2101 - 2102 - 2103 - 2104 - 2105 - 2106 - 2107 - 2108 - 2109 - 2110 - 2111 - 2112 - 2113 - 2114 - 2115 - 2116 - 2117 - 2118 - 2119 - 2120 - 2121 - 2122 - 2123 - 2124 - 2125 - 2126 - 2127 - 2128 - 2129 - 2130 - 2131 - 2132 - 2133 - 2134 - 2135 - 2136 - 2137 - 2138 - 2139 - 2140 - 2141 - 2142 - 2143 - 2144 - 2145 - 2146 - 2147 - 2148 - 2149 - 2150 - 2151 - 2152 - 2153 - 2154 - 2155 - 2156 - 2157 - 2158 - 2159 - 2160 - 2161 - 2162 - 2163 - 2164 - 2165 - 2166 - 2167 - 2168 - 2169 - 2170 - 2171 - 2172 - 2173 - 2174 - 2175 - 2176 - 2177 - 2178 - 2179 - 2180 - 2181 - 2182 - 2183 - 2184 - 2185 - 2186 - 2187 - 2188 - 2189 - 2190 - 2191 - 2192 - 2193 - 2194 - 2195 - 2196 - 2197 - 2198 - 2199 - 2200 - 2201 - 2202 - 2203 - 2204 - 2205 - 2206 - 2207 - 2208 - 2209 - 2210 - 2211 - 2212 - 2213 - 2214 - 2215 - 2216 - 2217 - 2218 - 2219 - 2220 - 2221 - 2222 - 2223 - 2224 - 2225 - 2226 - 2227 - 2228 - 2229 - 2230 - 2231 - 2232 - 2233 - 2234 - 2235 - 2236 - 2237 - 2238 - 2239 - 2240 - 2241 - 2242 - 2243 - 2244 - 2245 - 2246 - 2247 - 2248 - 2249 - 2250 - 2251 - 2252 - 2253 - 2254 - 2255 - 2256 - 2257 - 2258 - 2259 - 2260 - 2261 - 2262 - 2263 - 2264 - 2265 - 2266 - 2267 - 2268 - 2269 - 2270 - 2271 - 2272 - 2273 - 2274 - 2275 - 2276 - 2277 - 2278 - 2279 - 2280 - 2281 - 2282 - 2283 - 2284 - 2285 - 2286 - 2287 - 2288 - 2289 - 2290 - 2291 - 2292 - 2293 - 2294 - 2295 - 2296 - 2297 - 2298 - 2299 - 2300 - 2301 - 2302 - 2303 - 2304 - 2305 - 2306 - 2307 - 2308 - 2309 - 2310 - 2311 - 2312 - 2313 - 2314 - 2315 - 2316 - 2317 - 2318 - 2319 - 2320 - 2321 - 2322 - 2323 - 2324 - 2325 - 2326 - 2327 - 2328 - 2329 - 2330 - 2331 - 2332 - 2333 - 2334 - 2335 - 2336 - 2337 - 2338 - 2339 - 2340 - 2341 - 2342 - 2343 - 2344 - 2345 - 2346 - 2347 - 2348 - 2349 - 2350 - 2351 - 2352 - 2353 - 2354 - 2355 - 2356 - 2357 - 2358 - 2359 - 2360 - 2361 - 2362 - 2363 - 2364 - 2365 - 2366 - 2367 - 2368 - 2369 - 2370 - 2371 - 2372 - 2373 - 2374 - 2375 - 2376 - 2377 - 2378 - 2379 - 2380 - 2381 - 2382 - 2383 - 2384 - 2385 - 2386 - 2387 - 2388 - 2389 - 2390 - 2391 - 2392 - 2393 - 2394 - 2395 - 2396 - 2397 - 2398 - 2399 - 2400 - 2401 - 2402 - 2403 - 2404 - 2405 - 2406 - 2407 - 2408 - 2409 - 2410 - 2411 - 2412 - 2413 - 2414 - 2415 - 2416 - 2417 - 2418 - 2419 - 2420 - 2421 - 2422 - 2423 - 2424 - 2425 - 2426 - 2427 - 2428 - 2429 - 2430 - 2431 - 2432 - 2433 - 2434 - 2435 - 2436 - 2437 - 2438 - 2439 - 2440 - 2441 - 2442 - 2443 - 2444 - 2445 - 2446 - 2447 - 2448 - 2449 - 2450 - 2451 - 2452 - 2453 - 2454 - 2455 - 2456 - 2457 - 2458 - 2459 - 2460 - 2461 - 2462 - 2463 - 2464 - 2465 - 2466 - 2467 - 2468 - 2469 - 2470 - 2471 - 2472 - 2473 - 2474 - 2475 - 2476 - 2477 - 2478 - 2479 - 2480 - 2481 - 2482 - 2483 - 2484 - 2485 - 2486 - 2487 - 2488 - 2489 - 2490 - 2491 - 2492 - 2493 - 2494 - 2495 - 2496 - 2497 - 2498 - 2499 - 2500 - 2501 - 2502 - 2503 - 2504 - 2505 - 2506 - 2507 - 2508 - 2509 - 2510 - 2511 - 2512 - 2513 - 2514 - 2515 - 2516 - 2517 - 2518 - 2519 - 2520 - 2521 - 2522 - 2523 - 2524 - 2525 - 2526 - 2527 - 2528 - 2529 - 2530 - 2531 - 2532 - 2533 - 2534 - 2535 - 2536 - 2537 - 2538 - 2539 - 2540 - 2541 - 2542 - 2543 - 2544 - 2545 - 2546 - 2547 - 2548 - 2549 - 2550 - 2551 - 2552 - 2553 - 2554 - 2555 - 2556 - 2557 - 2558 - 2559 - 2560 - 2561 - 2562 - 2563 - 2564 - 2565 - 2566 - 2567 - 2568 - 2569 - 2570 - 2571 - 2572 - 2573 - 2574 - 2575 - 2576 - 2577 - 2578 - 25

